

A portrait of Thomas Rau, a middle-aged man with grey hair, wearing a grey V-neck sweater over a light blue shirt. He is leaning forward with his hands clasped, looking directly at the camera. The background is a light-colored wall with faint, abstract patterns.

DE CIRCULAIRE MISSIE VAN THOMAS RAU

"CEO VAN SHELL? DAT LIJKT ME GEWELDIG!"

In een uitzending van VPRO's Tegenlicht in 2015 hield architect Thomas Rau een aansprekend pleidooi voor een circulaire transitie. Verdere onderbouwing volgde in het boek *Material Matters* dat hij samen met zijn vrouw Sabine Oberhuber schreef. Het bracht de aandacht voor circulariteit in een stroomversnelling en maakte Rau tot boegbeeld. Niet alleen in Nederland, in toenemende mate ook internationaal. Rau beperkt zich niet tot de theorie maar ontwikkelt concrete oplossingen. "Dit is een hele grote agenda. We hebben geen tijd te verliezen."

TEKST: HANS HAJÉE

FOTO: SUITABLE IMAGES – JULIETTE POLAK/FLEUR KONING

Thomas Rau gaat u een droom vertellen – zo luidt vaak de introductie bij zijn optreden als spreker. “Niets is minder waar,” stelt Rau dan. “Ik ga u uit de droom helpen.” Bij circulariteit draait het volgens de architect om een fundamentele verandering van onze houding. “Niet wij sturen de aarde aan, maar andersom. Met dat besef als uitgangspunt faciliteert circulariteit de relatie van de mens met alles wat ons bestaan mogelijk maakt. Zodanig dat alles wat eindig is, oneindig beschikbaar blijft. Nota bene zijn wij klant bij de grootst denkbare monopolist – de aarde.”

KASTEN EN KELDERS VOL

Veel producten – lampen, wasmachines, auto's – gaan gericht en georganiseerd eerder stuk dan wenselijk en technisch noodzakelijk. “Nieuw betekent tegenwoordig nog net niet stuk, want bijna ieder product is als een georganiseerd probleem ontworpen. Reparatie is vaak bewust niet rendabel. Producenten hebben er immers baat bij dat nieuwe apparaten worden aangeschaft.” In andere gevallen – denk aan smartphones – leiden minimale verbeteringen ertoe dat consumenten toch het allernieuwste model willen. Al functioneert het oude nog prima. Ook reclame en marketing zorgen ervoor dat we nieuwe producten blijven aanschaffen. Zo liggen miljarden voorwerpen ongebruikt in kasten en kelders, om uiteindelijk weggegooid en vernietigd te worden. “Doodzonde, want alle grondstoffen en materialen zijn *limited editions*,” benadrukt Rau. “Wat eens verloren gaat, komt nooit meer terug. Dit is het karakter van een gesloten systeem – de aarde.”

PRODUCT WORDT DIENST

Door producten als een dienst aan te bieden, betalen consumenten voor gebruik in plaats van eigendom. Daardoor is het voor de producent juist voordeliger als een product langer mee gaat. Macht en verantwoordelijkheid liggen in één hand; de producent blijft

immers eigenaar. En heeft er baat bij dat producten kwalitatief beter zijn, eenvoudig van updates kunnen worden voorzien en zuiniger zijn – zeker als de producent ook nog eens verantwoordelijk is voor het energieverbruik. Er komen steeds meer voorbeelden van producten als een service: verlichting, liften en zelfs gevels. “Door producten als dienst aan te bieden, worden ze ontworpen als depot van materialen”.

MATERIALENPASPOORT

Maar voor een echte circulaire maatschappij is een volgende stap nodig. Volgens Rau is afval materiaal dat in de anonimiteit is beland en daarmee verloren gaat. Precies het omgekeerde is echter nodig; wij moeten ons systeem zodanig inrichten dat grondstoffen oneindig hergebruikt kunnen worden. Door materiaal vast te leggen in een materialenpaspoort en ze een identiteit te geven, kan het nooit meer afval worden en wordt de waarde ervan inzichtelijk voor toekomstig gebruik. Op deze manier zullen materialen niet langer “straffeloos” verloren gaan. Het boek *Material Matters* beschrijft een systeem waarbij materiaal in principe eeuwigdurend kan circuleren. In voorwaartse richting wordt waarde toegevoegd, in achterwaartse richting blijft waarde behouden.

MADASTER

Thomas Rau ontwikkelt steeds meer concrete instrumenten die de circulaire transitie mogelijk maken. “Om materialen te kunnen hergebruiken, moeten we ze registreren, documenteren en archiveren. Daartoe is Madaster ontwikkeld; het kadaster van materialen. Een publieke, online bibliotheek voor de gebouwde omgeving. Per object wordt met een materialenpaspoort vastgelegd welke materialen zijn gebruikt. Het maakt bestaande gebouwen tot een materialenmijn en nieuwe gebouwen tot een materialenbank. Plekken om te oogsten voor toekomstig hergebruik. Zo hoeft niets meer verloren te gaan.”

Madaster startte op 29 september 2017 en bevat inmiddels informatie over 1 miljoen m² aan gebouwen. De potentie van het platform wordt internationaal onderkend. Madaster kreeg er in juni 2018 de Digital Top 50 Award voor. Dit is een door Google, McKinsey en Rocket Internet toegekende prijs voor technologie met sociale impact. Volgens de jury heeft “Madaster de potentie om ons economisch systeem anders in te richten. Het kan uitgroeien tot een wereldwijde standaard.” Tien landen hebben al interesse getoond. “Om deze internationale uitrol te financieren, is onder meer een crowdfundactie gestart,” aldus Rau. “Publieke financiering past bij een publiek platform zoals Madaster.”

URGENT MAG NIET ACTUEEL WORDEN

Het bewustzijn over de noodzaak van een transitie naar de circulaire economie neemt toe. Ook bij de overheid, die uiterlijk in 2050 streeft naar een volledig circulaire economie. “Tot nu toe zijn de stappen op weg naar dit doel veel te klein. Kijk bijvoorbeeld naar de energietransitie. Als je niet energieneutraal bouwt, krijg je in Zwitserland niet eens een bouwvergunning. Wat gebeurt er in Nederland? Als opvolger van de EPC introduceert de overheid per 2021 BENG, wat staat voor Bijna Energieneutraal Gebouw. Dat zijn wij toch al? Alles is bijna – tot je er bent.” De overheid stuurt op wat mogelijk is, niet op wat nodig is, stelt Rau. “Als je doelen ver in de toekomst projecteert – 2030, 2050 – denkt iedereen: met die urgentie valt het wel mee.” Niets is minder waar. “Het tempo ligt veel te laag. Dit is een hele grote verantwoordelijkheid. Staatssecretaris Stientje van Veldhoven probeert van alles om dit steeds beter op de agenda te zetten. Ik heb daar heel veel respect voor.”

NIEUWE BESTEMMING VOOR KAPITAAL

Positiever is Rau over de daadkracht van bedrijven. “Ik ben echt onder de indruk van de grote banken. Als het gaat om circulariteit nemen zij in toenemende mate hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Banken zijn cruciaal bij de circulaire transitie. De snelheid ervan wordt namelijk bepaald door de mate waarin het lukt om de financiële implicaties inzichtelijk te maken en nieuwe financieringsmodellen te ontwikkelen.” Daarom maakte Rau dit aspect tot het nieuwe speerpunt bij Turntoo, zijn onderneming die werkt aan de architectuur voor een nieuw economisch systeem. “Het systeem acteert langs de financiële as; daar ligt de prikkel. Daarom leggen we bij Turntoo de nadruk op

GEEN TIJD TE VERLIEZEN

Thomas Rau (1960) heeft een architectenbureau, geeft leiding aan Turntoo en is onder andere betrokken bij Madaster. Hij houdt tal van lezingen, neemt deel aan discussies en verschijnt frequent in de media. Waar ligt het zwaartepunt? “In essentie draait het allemaal om architectonische instrumenten voor een nieuw economisch systeem. Daarbij is haast geboden; niemand weet of we nog op tijd zijn. Ik gebruik de beschikbare tijd maximaal en kan het me simpelweg niet veroorloven om één aspect voorrang te geven. We moeten op alle vlakken tegelijk stappen zetten.” Rau wil de wereld veranderen – het liefst zo snel mogelijk. “De grootste belemmerende factor ben ik zelf. Daarom verzamel ik mensen om me heen met het talent om ideeën verder te ontwikkelen en tot wasdom te brengen. Deze mensen zijn voor mij van onschatbare waarde.”

IN DE VOETSPOREN VAN GALILEI

Op 5 december 2017 bracht Thomas Rau op uitnodiging een bezoek aan het Vaticaan. "Men had kennis genomen van mijn boek *Material Matters* en wilde graag meer weten over mijn visie op de wereld als oogstmaatschappij. Een bijzonder moment. Temeer daar ik mijn lezing mocht geven in de zaal van het wetenschappelijk instituut waar Galileo Galilei ooit de paus duidelijk maakte dat de aarde om de zon draaide en dus niet het middelpunt van het universum was. Gewijde grond en een symbolische locatie."

de financiële drijfveer. Voor bedrijven en sectoren ontwikkelen we circulaire businessmodellen inclusief financiering. Plus de stappen die nodig zijn om van product naar een service te komen. Inmiddels werkt Turntoo met een vijftal experts uit de financiële wereld aan deze agenda. Kapitaal moet een nieuwe bestemming krijgen."

GRONDFONDS

Het financiële aspect is ook de sleutel bij een grondfonds – eTurn – dat Turntoo samen met InterEst Nederland, pensioenfondsen, BNG Bank en vier middelgrote steden aan het ontwikkelen is. "Hiermee willen we grootschalige verduurzaming van bestaande woningen per direct mogelijk maken. Een huiseigenaar draagt daarbij het blote eigendom van de grond van zijn woning tijdelijk over aan het fonds. In ruil daarvoor stelt het grondfonds voldoende kapitaal ter beschikking om de woning minimaal 80% energie-

neutraal te maken. Deze performance wordt gegarandeerd aan de huiseigenaar. Door de toekomstige gegarandeerde besparing op de energierekening opzij te zetten, kan de eigenaar te allen tijde het blote eigendom terugkopen." Een slimme constructie waarmee "vastzittend" kapitaal teruggebracht wordt in het economische systeem. "Als alle steden zich aansluiten, kunnen we binnen zeven jaar alle huizen in Nederland voor minimaal 80% energieneutraal maken."

GEZONDE RELATIE

Aan de vele rollen van Thomas Rau voegen we een hypothetische toe. Stel, hij is verantwoordelijk minister. Welke maatregel neemt hij als eerste? "Ik zou een inzichtgestuurd plan maken voor een gezonde relatie met de 'monopolist' aarde. Een gezonde relatie moet in balans zijn, wederkerig en vanuit respect. Ik zou inventariseren wat echt nodig is en tegelijk ook kijken wat maatschappelijk haalbaar lijkt. Dan pas weten wij waar wij staan. En vervolgens zou ik alle aandacht richten op het overbruggen van de *gap*, de discrepantie tussen beide uitgangspunten. Nu wordt iedereen zoet gehouden met allerlei doelen voor 2020, 2030 en 2050. Die zijn volstrekt ontoereikend en niet gebaseerd op urgentie. We moeten eindelijk doen wat nodig is." Overigens is Rau positief over het voornemen van Stientje van Veldhoven om in haar termijn als staatssecretaris 1 megaton CO₂ te besparen. "Een concrete doelstelling voor een afzienbare periode. Daar moeten er veel meer van komen. Zij neemt de verantwoordelijkheid voor het realiseren van doelen in de tijd dat ze zelf aan het roer staat."

SHELL TRANSFORMEREN

Rolwisseling: geen minister, maar CEO van Shell. Rau's ogen beginnen te glimmen. "Shell is een geweldig bedrijf met een enorm kapitaal, een wereldwijd netwerk en hoogwaardige kennis. Tegelijkertijd worden zij in hun corebusiness geconfronteerd met de eindigheid in het gesloten systeem aarde. Olie raakt ooit op. Dus Shell heeft een nieuw

businessmodel nodig dat aansluit op hun kwaliteiten, vaardigheden en kennis. Als ik aan het roer zou staan, startte ik een satellietbedrijf dat van Shell dé *global player* maakt voor het beheer van materiaalstromen." Een symbolische metamorfose. "De transformatie van een multinational in eindige grondstoffen naar een concern dat oneindig hergebruik van materialen faciliteert. Een wereldspeler in materiaalstromen. Als er één bedrijf is dat deze rol op zich kan nemen, is het Shell. DSM heeft in het verleden ook een transformatie doorgemaakt; van staatsmijn naar een bedrijf dat het leven op aarde wil verbeteren. Echt, als Shell me vraagt, ga ik er morgen aan de slag."

"HAAST IS GEBODEN; NIEMAND WEET OF WE NOG OP TIJD ZIJN."

SPIRITUELE WEZENS

Voor een laatste denkbeeldige rol kiest Rau zelf het werkgebied. "Onderwijs, zonder twijfel. Kinderen bepalen de toekomst. Nu worden ze opgevoed om te functioneren in het bestaande systeem, dat van de consumptie-maatschappij. Dat moet veranderen. Kinderen moeten gevormd worden tot vrijdenkende wezens. Mensen met oog en respect voor hun omgeving – de samenleving, de natuur, het leven." Opnieuw een transformatie. "Het vereist een fundamenteel ander onderwijssysteem. Docenten worden hier zwaar onderbetaald. In Nederland geven we per kind aan onderwijsinfrastructuur een vijfde uit van de gemiddelde werkplekkosten voor een ambtenaar. Vergelijk dit met Finland, waar alleen de allerbeste mensen voor de klas mogen staan. Graag zou ik een bijdrage leveren aan het creëren van een nieuw bewustzijn over hoe wij het meest waardevolle in onze samenleving waarderen, namelijk onze kinderen. De onderwijscultuur laat zien wat wij daadwerkelijk belangrijk vinden in deze samenleving. Dus als we erin slagen om de onderwijscultuur te transformeren dan is dat de grondslag voor een werkelijk gezonde relatie met de toekomst. Alleen als wij de ziel van de economie veranderen, is sprake van transformatie. Tenslotte zijn wij geen menselijke wezens op een spirituele reis, maar spirituele wezens op een menselijke reis."

Het boek *Material Matters* bracht de aandacht voor circulariteit in een stroomversnelling.